

ЗАПОРОЗЬКА СІЧ У МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ

Історичний досвід досить переконливо свідчить про те, що зв'язки між народами обумовлені суспільним поступом і залишають після себе відповідні наслідки.

Для різних періодів історії характерна своя специфіка і роль міжнародних відносин. Ті чи інші групи населення по своєму ставились до складних подій міжнаціональних стосунків. В виступі зупинюсь на одному аспекті цієї важливої проблеми, а саме про роль запорозького козацтва у міжнаціональних зв'язках українського народу.

✓ Нині досить широко відзначається 500-річчя виникнення козацтва на Україні. Об'єктивно так склалося, що козацтву судилося відігравати важливу роль в історії українського народу, у його зв'язках з іншими народами. Слід згадати і про те, що в наш час приділяється увага історії козацтва, не тільки на Україні, але й в інших регіонах Радянського Союзу.

Виникнення козацтва було обумовлене тими обставинами та ходом подій, які мали місце на українських землях у ХІХ-ХVІ ст. Це був час, коли завершувалося формування української народності, а землі на яких це відбувалося потрапили до складу іноземних держав: Польщі, Литви, Молдови та Угорщини. Степова і Причорноморська територія перебували під владою Кримського ханства, яке стало васалом султанської Туреччини.

Таке становище українських земель співпало з розвитком феодальних відносин, що супроводжувалося посиленням соціального гніту трудового люду. В цей час особливо зросло переселення /перехід/ у місцевості, де можна було жити незалежно, вільно. Такими місцями стали південно-східні землі, зокрема Правобереж- не і Лівобережне Подніпров'я. На цих землях новим: поселенцям довелося бути озброєним і об'єднаним, щоб захистити свою свободу. Так на цій території виникло козацтво. Один із авторитетних знавців походження цієї категорії населення Богдан Хмельницький зазначав, що козаками ставали люди, "котрі холопства не витримали і пішли в козаки". Це визначало соціальний характер козацтва своєрідного класу - стану феодального ладу.

✓ Поява козацтва документально зафіксована в ХV ст., хоч воно могло існувати вже раніше. Виникло воно на пограничній території між українськими і татарськими поселенцями. Видно, що між ними не все зводилося лише до загострення відносин та конфронтації.

На територію, де формувалося козацтво прибували вихідці з різних українських земель. В цьому поряд з іншими рисами козацтва досить виразно проявлялася національна єдність української народності. В результаті кількісного росту і посиленню активності козацтва в європейських країнах українців називали козацькою нацією.

З середини ХVІ ст. центрами козацтва стали острови за Дніпровськими порогами. Цим визначалася назва - запорозьке козацтво. Вона поширилася на козацтво, яке проживало на інших українських землях, зокрема на Подніпров'ї.

Запорозьке козацтво не було виключним явищем у суспільному житті. Хоч і в специфічних умовах, але майже одночасно, виникло козацтво на півдні Росії, що увійшло в історію з назвою-Донське козацтво. Між обома козацькими таборами існувало багато спільного в суспільному становищі та діях. Це знаходило свій прояв в тому, що запорожці в значній кількості перебували на Дону, донські козаци у Війську Запорозькому, а також у спільних діях проти іноземних ворогів та повстаннях проти гніту/наприклад повстання під керівництвом Івана Болотникова, Степана Разіна та інших/.

✓ Взаємовідносинам запорозького козацтва з урядом Росії та різними групами населення цієї країни вже приділялась увага в історичних дослідженнях, але ця проблема невичерпана і потребує дальшого всебічного дослідження. Є надія, що це знайде належну увагу у наукових студіях. Козацтво не тільки продовжило традиційні українсько-російські зв'язки, але збагатило їх новим змістом і формами.

В принципі суспільний і політичний устрій Запорозької Січі мав антифеодальний характер. Йому були притамані відповідні демократичні риси - антикріпосництво, рівні права на користування земельними та іншими угіддями, участь в органах самоуправління - загальних радах, у виборах старшин та прийнятті законодавчих актів. Було встановлено і відповідні обов'язки козацтва.

Свобода і рівність характерні для запорозького козацтва, викликали відповідну увагу та стремління цим скористатися не тільки серед населення України, але й в інших країнах. Цей зв'язок досить виразно проявився в етнічному складі козацтва на Запорозькій Січі. Відомий дослідник запорозьких козаків Дмитро Яворницький в своїй аргументованій праці "История запорожских козаков" зазначав: " В Сечи можно было встретить всякие народности, чуть ли не всего света выходцев, как то: украинцев, поляков, литовцев, белоруссов, великоруссов, донцев, болгар, волохов, черногорцев, татар, турок, жидов, калмыков, грузин, немцев, французов, итальянцев, испанцев и англичан. Но главный процент, приходивших в Сич давала разумеется Украина" /Д.І.Яворницький. Історія запорозьких козаків .Т.І.К., 1990, с.193/.

Чисельні джерела свідчать про досить широкий національний склад запорозького козацтва на всіх етапах його існування.

Необхідно на це звертати увагу, бо в цих національних зв'язках брали участь народні маси, а не вузьке коло тодішніх панівних класів-станів. Мова також йде не лише про зв'язки, а про єднання тодішніх прогресивних кіл суспільства різних національностей. І в цій справі важливу роль відіграла Запорозька Січ.

Більша частина українських земель з ХУІ ст. перебувала в складі Речі Посполитої. Це був час посилення феодального гніту та одночасний наступ на козацтво, незважаючи на те, що воно відіграло важливу роль в організації боротьби проти агресивних дій султанської Туреччини та її васала Кримського ханства. В козацтві, не без підстав королівська влада вбачала порушника кріпосницьких порядків, а тому застосовувало ряд засобів, щоб обмежити здобуті права козацтва та його кількість. Це викликало протест козацтва у формі не лише звернень до уряду, але досить частих збройних виступів проти існуючих порядків. Козацтво перетворювалося у провідну силу визвольної боротьби українського народу з-під іноземного гніту. Це набувало міжнародного резонансу, про що свідчать описи становища та подій на Україні зарубіжними авторами ряду європейських країн.

Запорозьке козацтво було визначальною силою Визвольної війни, яку очолив видатний полководець і державний діяч Богдан Хмельницький. Піднявшись на боротьбу, народні маси України, об'єднані у військо, здобули ряд перемог. Події, що відбувалися на Україні зайняли важливе місце в міжнародних відносинах, що знайшло широкий відгук в численних джерелах та діях урядів різних країн. Запорозьке козацтво ґрунтовно ввійшло у широкі міжнародні відносини.

Питання про міжнародні зв'язки та дії Запорозької Січі і запорозького козацтва досить широке. У виступі ж автор прагнув торкнутися лише окремих аспектів цієї важливої проблематики.